

2. Савчук В.С. Ректори Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (1918-2018). Книга нарисів / голова редкол. чл.-кор. НАН України, проф. М.В. Поляков. Дніпро: Ліра, 2018. 212 с.
3. Професори Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара: біобібліографічний довідник / голова редкол. чл.-кор. НАН України, проф. М.В. Поляков та ін. 3-є вид., перероб. і доп. Дніпро: Ліра, 2018. 400 с.
4. Світленко С.І. Злотников Михайло Федотович // *Енциклопедія сучасної України* / Головна редколегія тому: Дзюба І.М. (співголова), Жуковський А.І. (співголова), Железняк М.Г. (відп. секретар) та ін. Київ, 2010. Т.10. С.621.
5. Світленко С.І. Злотников Михайло Федотович (07.11.1890-01.01.1942) // *Професори Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара: бібліографічний довідник* / голова редкол. чл.-кор. НАН України, проф. М.В. Поляков та ін. 3-є вид., перероб і доп. Дніпро: Ліра, 2018. С.124-125.

Отримано: 22.10.2019

**А. Г. Філінюк,
А. А. Глушковецький,
О. Б. Комарніцький**

КОНФЕРЕНЦІЙНА ОСІНЬ ВЧЕНИХ-ІСТОРИКІВ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

Як відомо, історична освіта виступає потужним чинником утвердження української ідентичності, а й державницької ідеології, досягнення цілей політики історичної пам'яті України. Цього забезпечити неможливо тільки на основі навчальної діяльності з підготовки фахівців на історичному факультеті. Винятково важливим складником цієї багатогранної діяльності є науково-дослідна робота. Ось чому вже традиційно в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка початок осені вирізняється не лише настанням нового навчального року, а й організацією численних наукових форумів як важливих та органічних складових освітньо-наукового життя більш як столітнього закладу вищої освіти.

Справді знаковим у цьому відношенні стало перебування 13 вересня 2019 р. в місті над Смотричем і в університеті визначного українського історика, директора Інституту історії України НАН України, доктора історичних наук, професора, академіка НАН України і президента Української академії історичних наук Валерія Смолія. Візит авторитетного ученого, чие ім'я відоме як в Україні, так і в усьому світі, був присвячений кільком цілям. По-перше, проведенню науково-методичного семінару з актуальних теоретико-методологічних проблем історичного минулого України із науково-педагогічними працівниками, докторантами, аспірантами і студентами рідного історичного факультету, де свого часу здобував вищу освіту; по-друге, акцентуванню на важливості і

необхідності в умовах зростаючої конкуренції зосередження зусиль щодо поглиблення і забезпечення системного характеру міжнародного дидактичного та наукового співробітництва університету і факультету; по-третє, зацікавленням як голови Наглядової ради станом справ в університеті.

Науково-методичним семінаром модерував особисто ректор університету, доктор історичних наук, професор, академік Національної академії наук вищої освіти України С. Копилов. Широке представництво його учасників засвідчило особливе зацікавлення в професійному спілкуванні на гострі та злободенні теми, починаючи від необхідності систематичної роботи над оновленням теоретичних, методологічних і фактографічних знань й до написання підручників та навчальних посібників з історії України для вищої та загальноосвітньої школи. Наскрізними темами жвавої дискусії стало зацікавлене обговорення питань забезпечення системності, спадковості та послідовності в підготовці фахівців-істориків, організації наукових студій з вітчизняного минулого, надання імпульсу багатоаспектній співпраці Інституту історії України та Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, пошуку шляхів конструктивного міжнародного співробітництва і вихід історичної науки на міжнародну арену шляхом опублікування результатів наукових студій у міжнародно визнаних наукометричних виданнях і видавництвах тощо.

В теоретико-методологічному плані академік В. Смолій наголосив на необхідності не тільки і не стільки застосовувати якомога більшу кількість відомих у науці принципів і методів, скільки на важливості глибокого і всебічного знання та розуміння їхніх дослідницьких можливостей і професійне уміння застосовувати цей потенціал в практиці вивчення конкретних питань історичного минулого. Учений також особливо зауважив що і до фактичного матеріалу не можна підходити легковажно, оскільки їх місце не менш важливе, ніж застосування сучасної методології. Адже бувають такі факти, які докорінно змінюють наукові уявлення щодо багатьох сторінок історії й історичних діячів.

Поряд з цим, В. Смолій надав багато практичних порад для майбутніх істориків. На його думку, щоб бути успішним вчителем, викладачем та дослідником потрібно, окрім засвоєння навчальних програм, велику увагу приділяти оволодінню англійської мови, адже лише тоді можна буде враховувати погляди іноземних дослідників та дискутувати з ними щодо проблематики свого дослідження. Виступ Валерія Андрійовича викликав жваве обговорення та запитання присутніх. Зокрема, учасники семінару цікавилися студентськими роками академіка, видавничою діяльністю очолюваного ним інституту, співпрацею науковців з іноземними колегами, сучасним процесом українського націтвorenня та проблемами нашої держави.

Наприкінці заходу, ректор С.А. Копилов від імені всіх учасників заходу подякував Валерію Андрійовичу Смолію за чудовий виступ, ґрунтовні відповіді на поставлені питання, постійну підтрим-

ку університету, дружню зустріч та подаровані нашому вишу понад 100 книг, присвячених різним аспектам історичної науки.

Органічним продовженням науково-методичного семінару стала VI-та Міжнародна наукова конференція «Україна і Велике князівство Литовське в XIV – XVIII ст.: політичні, економічні, між-національні та соціокультурні відносини в загальноєвропейському вимірі», що відбулась 18–21 вересня 2019 р. традиційно у стінах університету [5]. Співорганізаторами наукового форуму виступили Інститут історії України НАН України та Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Його учасниками стали представники шести країн – України, Великої Британії, Литви, Польщі, Білорусі, Молдови, в тому числі 10 докторів історичних наук, професорів, 20 кандидатів історичних наук, доцентів, старших наукових співробітників, докторанти, аспіранти, наукові співробітники, молоді науковці, аспіранти і магістранти. До початку конференції оргкомітет на чолі зі спів-головами академіком НАН України В. Смолієм і академіком НАН ВО України С.А. Копиловим видали друком книгу, до якої увійшли програма та тези доповідей.

Учасники конференції працювали в режимі дев'яти засідань і презентацій, під час яких виголошувалися доповіді, задавалися питання, велися дискусії і презентації українською, англійською, білоруською, литовською, молдавською, польською і російською мовами. Характерною ознакою її класичної академічності, як і раніше, стали не тільки розгорнуті відповіді доповідачів на поставлені питання, а й відведення спеціального часу для дискусій наприкінці кожного засідання. Розпочався форум урочистим засіданням, яке відкрив ректор університету професор С. Копилов. У привітальній промові керівник ЗВО наголосив на традиційності в проведенні таких міжнародних наукових конференцій, старт яким було дано ще 2009 р. Промовець підкреслив, що серед учасників форуму є учені, які вшосте приїхали до Кам'янця-Подільського. По-перше, тому, що на них збираються виключно фахівці, котрі займаються проблематикою історії України і Великого князівства Литовського XIV – XVIII ст.; по-друге, через те, що на кожній конференції для всіх без виключення відкриваються нові сторінки минулого сусідніх народів; по-третє, такі заходи стали потужною площадкою для нових відкриттів і дискусій, до яких включаються представники молодших генерацій; по-четверте, завдяки цим форумам щоразу є можливість глибше познайомитись з історико-культурною спадщиною міста і краю. Крім того, кожна така конференція, крім професійного, конструктивного підходу, увиразнювалася своїми особливостями. Ось і цього разу центральною проблемою для обговорення, що задала тональність дискусіям, стали політичні, економічні, між-національні та соціокультурні взаємини в загальноєвропейському вимірі. Завдяки такій постановці до участі в конференції вдалось залучити науковця з Великобританії. З іншого боку, як і в попередні роки, напередодні або відразу ж після закінчення конференції кілька учасників захищає докторські або кандидатські дисертації.

Від імені директора Інституту історії України НАН України з вітальним словом виступив доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Б. Черкас. Зі словами привітання також до учасників форуму звернулися міський голова м. Кам'янця-Подільського М. Сіماشкевич, від білоруської групи науковців – доктор історичних наук із Мінська В. Воронін, із числа литовських дослідників – О. Валенене з Вільнюса і молдавської групи – В. Константинов із Кишинєва.

З-поміж доповідей на другому, робочому, засіданні конференції, модератором якого виступив київський дослідник А. Блануца, помітно виділялася доповідь відомого українського історика Б. Черкаса про політичні катаклізми в українських князівствах кінця XIV – початку XV ст. через призму продовження протистояння Ягайла та Вітовта. Відштовхуючись від підходу про необхідність врахування практики взаємовідносин у державі та лідерські правлячі династії для кращого розуміння окремих проблемних питань історичного минулого, промовець проілюстрував це на протистоянні Кейстута і Вітовта з Ягайлом і його братами. Їх причинами, на переконання ученого, був розподіл влади в державі між Ольгердом і Кейстутом. Якщо до 1362 р. існувала певна рівновага, то після Синьоводської битви та розгрому в ній ординців і внаслідок просування Ольгерда українськими землями, реальна сила збільшилася на його користь. Вітовт очолював державу, натомість Ягайло зберігав за собою титул великого князя і права на державу як таку. Тоді ж Скиргайло (а в реальності сам Ягайло) контролював велику частину держави – українські князівства. Зі смертю Скиргайла ситуація змінилась на користь Вітовта.

На третьому засіданні, де модератором був кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України Д. Ващук, особливий інтерес викликали доповіді В. Вороніна і А. Блануци. Зокрема, В. Воронін, розкриваючи боротьбу Великого князівства Литовського за державний суверенітет у 20-ті рр. XVI ст., підкреслив, що відновлення особистої унії ВКЛ з Королівством польським в 1501 р., по-перше, повернуло ситуацію часів Казимира Ягелончика; по-друге, зв'язало ці дві держави на чолі з одним монархом майже безперервно до Люблінської унії 1569 р.; по-третє, засвідчило, що наявність одного монарха стало однією з важливих умов інтеграції обох держав, котра упродовж першої половини XVI ст. набирала обертів. Водночас доповідач відзначив, що в той період Велике князівство Литовське завершило тривалу війну з Московією, в зв'язку з чим на перший план висунулись прихильники суверенітету. Важливо і те, що білоруський історик пов'язав прагнення цієї партії і її лідера А. Гашгольда до зміцнення державного суверенітету з його роллю натхненника створення Хроніки Великого князівства Литовського і Жемойтського, покликаної ідейно обґрунтувати давність ВКЛ і його самостійність, а також із введенням першого Литовського Статуту – першого в історії систематизованого зводу законів, який підкреслював самостійність цієї держави. На основі викладених

фактів учений зробив висновок, що особиста унія між ВКЛ і КП зовсім не означала злиття їх в одне державне ціле.

Доповідь А. Блануци мала підкреслено джерелознавчий характер, оскільки будувалася на характеристиці Інструкції великого князя литовського і короля польського Сигізмунда II Августа послан на Вальний сейм Речі Посполитої 1572 р.

Не менш цікавими та змістовними були доповіді історика з Чернівців А. Федорука і Р. Івашка зі Львова. Перший із них розкрив роль О.В. Чарторийського в битві при гирлі Норови у липні 1447 р., а другий дав характеристику єпископату Львівської митрополії у військових конфліктах першої третини XV ст.

Під час четвертого засідання (модератор В. Воронін) учасники форуму з великим зацікавленням заслухали доповіді О. Валенене з Інституту історії Литви АН Литви, Д. Ващука з Інституту історії України НАН України та П. Болтанюка, І. Старенького і Є. Левінзона з Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника. В учасників конференції істотний інтерес викликала доповідь О. Валенене, присвячена осмисленню просторових, комунікативних і функціональних зв'язків нижнього замку і Старого міста Вільнюса та досліджень останніх років про міську просторову, соціальну й етнічну структуру, котрі проливають світло на час виникнення Старого міста.

Д. Ващук зупинився на аналітичній характеристиці виявлених ним досі невідомих списків та інтерпретації привілеїв князів Юрія і Олександра Коріатовичів м. Кам'янцю-Подільському. Історик підкреслив, що не зважаючи на давність, зміст окремих положень привілею відігравав надзвичайно важливу роль щодо розмежування земельних володінь навколо міста упродовж декількох століть. Прикметно, що цей юридичний акт використовувався в судових процесах щодо земельних розмежувань у Кам'янці-Подільському навіть після захоплення Поділля Російською імперією, а в доповіді Подільської казенної палати від 28 березня 1821 р. привілей визнаний «істинним і не сумнівним». Продовжуючи кам'янецьку тематику, П. Болтанюк зробив детальний теоретичний огляд міських і замкових укріплень Кам'янця-Подільського за литовської доби, а І. Старенький і Є. Левінзон охарактеризували приватне житло другої половини XIII – початку XV ст. за результатами археологічних досліджень останніх років.

Зацікавлена дискусія розгорнулася на п'ятому засіданні (модератор Б. Черкас), доповідачами на якому були В. Астрейка з Мінська, кияни А. Гурбик і С. Блащук, а також Л. Жеребцова із Дніпра. Зокрема, В. Астрейка з Мінська зупинилася на діалектних і зональних відмінностях діалектної білоруської мови, зумовлених екстра- та інтралінгвістичними чинниками й обставинами, що приводили їх у дію. Дослідниця провела й обґрунтувала тезу про вплив інтенсифікації господарських, політичних, міграційних процесів відповідних регіонів Білорусії та України в XIV ст. на формування й становлення західної діалектної зони в плані ареальної структури і системних відмінностей.

Глибоким аналітичним підходом вирізнялася доповідь доктора історичних наук, провідного наукового співробітника Інституту історії України НАН України А. Гурбика про копні суди. В ній на конкретних нормах звичаєвого права і фактах громадського життя у Великому князівстві Литовському відомий український історик показав їх свідомісні, фактологічні та регіональні аспекти. Підкреслив їх позадержавний, традиційний характер і порубіжну специфіку. Наголосив на зростанні ролі доменіального судочинства та поступовому унормуванні зазначених норм і традицій у першому, другому і третьому Литовських статутах.

В ході шостого засідання (модератор В. Степанков) свої доповіді виголосили О. Господаренко з Миколаєва (До проблеми існування замку Ілліче в середині XV ст.), Є. Черненький із Кишинєва (Посольська служба Молдавського князівства і Польсько-Литовська держава в XVI ст.), В. Атаманенко з Острога (Князі Острозькі та церковне життя в XVI – на початку XVII ст.), В. Константинов із Кишинєва (Битва при Оринині в 1618 р. і її значення для Молдавської держави) та П. Кулаковський з Острога (Наплив шляхти Великого князівства Литовського на Чернігово-Сіверщину в 1618–1648 рр.). З їх числа варто виділити доповідь В. Атаманенка, який зосередив увагу на загальнодержавному, а не лише місцевому, тобто урядовому чи патронатному рівні підтримки церковної діяльності з боку князів Острозьких в XVI – на початку XVII ст., що свідчило як про пов'язаність Церкви з потужними князівськими родинами, так і про перетворення їх із патронів у заступників Церкви як регіону, так і, можливо, у всій державі. Що ж до П. Кулаковського, то, крім аналізу причин напливу шляхти Великого князівства Литовського на Чернігово-Сіверщину, доповідач проаналізував процес цього напливу й виділив чотири її страти – а) економічну еліту; б) земських урядників; в) рядових шляхтичів і ланових козаків, дрібних власників; г) клієнтів місцевих магнатських родин, яких об'єднували заслуги перед державою у війнах із Московщиною.

Підвищенням інтересом до доповідей і їх обговорення вирізнялося сьоме робоче засідання конференції, яким модерував В. Константинов. Першим на ньому зробив доповідь О. Турчин, молодий дослідник із Оксфорда (Великобританія) з українським корінням. Її темою стало військове фінансування в польсько-литовському протистоянні 1655–1660 рр. Білоруські історики І. Кітурка з Гродно та О. Довнар із Мінська зупинились на відповідно аналізі функціонування державної митної служби ВКЛ за працею Гандлю в другій половині XVIII ст. та характеристиці міських станів і витрат у Могилеві Олшанського повіту ВКЛ у тому ж столітті. Завершила засідання доповідь завідувача кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, професора А. Філінюка, який розкрив потребу і необхідність сучасного осмислення проблеми поділів та остаточної руйнації державності Речі Посполитої й роль у цьому Російської імперії.

Центральними на восьмому засіданні конференції (модератор П. Кулаковський) стала доповідь відомого українського істо-

рика, завідувача кафедри всесвітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка професора В. Степанкова, який зупинився на дискусійних і нез'ясованих проблемах Лоевської битви 31 липня 1649 р. Його вихованець, молодий дослідник О. Юга охарактеризував обставини, мотиви, особливості та зміст прийняття Я. Радзивілом у 1655 р. шведської протекції через призму оцінок сучасників. Досвідчений науковець В. Газін всебічно розкрив гадяцькі перспективи для козацької України в 1658–1659 рр. на зразок князівства Литовського. З аналізом листування між гетьманом І. Самойловичем і литовськими високопосадовцями щодо підготовки кампанії 1678 р. поділилася дослідниця Г. Яценюк із Чернівців.

Робота конференції завершилась підсумковим засіданням після презентації нових наукових видань Інституту історії України, на якому учасники узагальнили результати, підкреслили високопрофесійну, ділову наукову атмосферу форуму та ухвалили рекомендації щодо спільних зусиль з об'єктивного, неупередженого дослідження й висвітлення історичного минулого, розширення хронологічних рамок майбутніх зібрань й активнішого залучення до наукових студій молодих істориків. Для учасників конференції було організовано екскурсії, у ході яких вони ознайомилися з археологічними та археологічними пам'ятками Старого міста, експозиціями Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника, відвідали Кармалюкову гору та Літописну Бакоту.

17 вересня 2019 р. в приміщенні міської Ратуші відбувся круглий стіл на тему «Початок Другої світової війни та її наслідки для радянської України». Його співорганізаторами стали, окрім університету, Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник і Кам'янець-Подільська міська організація НСКУ. Учасники заслухали низку цікавих і змістовних доповідей. Зокрема, доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка А. Баженов всебічно охарактеризував ґрунтовні монографічні видання професора Вінницького державного педуніверситету С. Гальчака, присвячені подіям війни на території Поділля. Завідувач кафедри історії України університету, доктор історичних наук, професор А. Філінюк порушив питання про участь українців у Другій світовій війні в контексті гібридної війни Росії проти України та імперського сталінсько-брежнєвсько-путінського міфу. Наступні доповідачі розкрили різні сторони воєнних подій. Зокрема, доцент університетської кафедри історії України С. Олійник свою доповідь присвятив процесам, пов'язаним із виборами на західноукраїнських землях до Народних Зборів, які відбулися 22 жовтня 1939 р. У доповіді аспіранта кафедри історії України університету Ю. Клімчука йшлося про участь українських емігрантів у французькому Русі Опору на початковому етапі Другої світової війни. Краєзнавці М. Ющенко з Києва та Д. Кондратюк із Кам'янця-Подільського охарактери-

346

зували надійність функціонування Кам'янець-Подільського укріпрайону через призму їхнього застосування та воєнних реалій. Кандидат історичних наук, доцент Подільського державного аграрно-технічного університету В. Нестеренко акцентував увагу на тому, як події Другої світової війни були відображені на шпальтах тогочасної подільської преси.

Деякі виступи було присвячено подіям, пов'язаним із визволенням Подільського краю від німецько-фашистських загарбників. Зокрема, професор Ю. Хоптяр розповів про воєнні події на території Ярмолинеччини. Темою доповіді докторанта, доцента В. Стецюка було налагодження авіаційного «моста» над Кам'янцем, котрим німецька транспортна авіація протягом березня-квітня 1944 р. постачала 1-шу танкову армію. Хмельницький краєзнавець А. Роздобудько окреслив особливості Проскурівсько-Чернівецької наступальної операції, а науковий співробітник НІАЗ «Кам'янець», кандидат історичних наук В. Пагор розповів про руйнування житлової і адміністративної забудови міста над Смотричем у 1944 р.

7–8 жовтня 2019 р. з ініціативи і на базі університету пройшла V Міжнародна науково-практична конференція «Кам'янець-Подільський у контексті українсько-європейських зв'язків», присвячена 100-річчю Кам'янецької доби Директорії УНР. Учасники цього форуму перед його відкриттям отримали матеріали конференції, де на 244 сторінках вміщено близько 60 статей [2]. Загалом, виявили бажання взяти участь у роботі конференції близько 100 краєзнавців з України, Польщі, Білорусі, Молдови, Швеції. Конференцію відкрив вітальним словом проректор з наукової роботи університету, доктор фізико-математичних наук, професор І. Конет. Очільник наукового напрямку розповів про найважливіші віхи більш як столітнього поступу університету в місті над Смотричем, окреслив його найважливіші досягнення та сучасний стан. Вітання від міського голови виголосив його заступник В. Сукач. Із вітальною промовою до учасників форуму звернувся директор Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника О. Заремба. Саме завдяки його зусиллям вдалося оперативно видати матеріали конференції. Олександр Олександрович наголосив на багатолітній і багатогранній співпраці музею та університету на ниві організації численних археологічних досліджень, проведенні наукових конференцій. Але оскільки активізація археологічних експедицій щоразу відкриває нові сторінки старовини Кам'янця-Подільського, зростає потреба і необхідність її поглиблювати. На пленарному засіданні директор департаменту гуманітарної політики виконавчого комітету Кам'янець-Подільської міської ради О. Кузема виголосила доповідь про співпрацю Кам'янця-Подільського з містами-партнерами країн Європейського Союзу. У цьому ж контексті була побудована доповідь доктора історичних наук, професора, завідувача кафебри історії України університету А. Філінюка, який зосередив увагу учасників форуму на питанні про місто над Смотричем

як про осередок міжнародного наукового туризму України на сучасному етапі. Доктор історичних наук, доцент кафедри давньої та нової історії України історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка А. Чуткий на основі особових справ студентів Київського комерційного інституту дослідив персоналії окремих представників керівництва Подільського земляцтва студентів цього вишу. Доктор історичних наук, професор Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, голова Хмельницької обласної організації НСКУ Л. Баженов, а також генеральний директор Комітету виборців України О. Кошель проаналізували та оцінили подвижницьку діяльність у Кам'янці-Подільському єпископа Подільської православної єпархії Парфенія (Левицького) в 1904–1908 рр. у справі перекладу українською мовою та видання масовим тиражом Чотириєвангелія, впровадження української мови в заклади духовної освіти та українізацію церкви в Україні. Доктор історичних наук, професор кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка О. Завальнюк у своєму виступі показав агентурні відомості УНР про життя Кам'янця-Подільського на початковому етапі існування радянської держави, з середини листопада 1920 – до листопада 1921 рр., зокрема, щодо змін в політичному, економічному і культурному становищі міської громади. Кандидат історичних наук С. Єсюнін із Хмельницького повідав про нереалізований й практично досі не відомий проект 1940 р. будівництва корпусу Кам'янець-Подільського педінституту. Науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, кандидат історичних наук М. Михайлюк проаналізувала події кінця серпня 1941 р. під Кам'янець-Подільським, коли були страчені євреї, депортовані з Угорщини. Історикиня зацентрувала увагу на проблемі підрахунку єврейських жертв («серпневої акції», залученні євреїв Кам'янець-Подільського гетто до медичних експериментів окупантів, використання на примусових роботах. Доктор гуманістичних наук з історії з Жешувського університету Республіки Польща Барбара Янушкевич зробила історіографічний екскурс сучасної польської літератури, в якій висвітлено чимало аспектів життя польської громади Кам'янця-Подільського. На секційних засіданнях присутні заслухали доповіді кандидата історичних наук, наукового співробітника Інституту археології НАН України О. Дяченка (тема виступу: «Трипільське населення Середнього Подністров'я в контексті демографічних, економічних і соціальних трансформацій між Карпатами та Дніпром у V – IV тис. до н.е.»), кандидата історичних наук, провідного наукового співробітника Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника І. Старенького («Нумізматичні знахідки з археологічних досліджень на території Кам'янця-Подільського у 2017–2018 рр.»), краєзнавця із Вінниччини В. Мороза («Битва на Синій Воді: ще одна версія»), доктора історичних наук, доцента кафедри історії України Кам'янець-Подільського національно-

го університету імені Івана Огієнка, голови Кам'янець-Подільської міської організації НСКУ О. Комарницького («Забезпечення студентів Кам'янець-Подільського інституту народної освіти харчуванням у 1920-ті рр.») тощо.

18 жовтня 2019 р. на базі Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника відбулась ще одна, на цей раз IX Міжнародна науково-практична конференція «Археологія і фортифікація України» за участю вчених, дослідників і краєзнавців із Республіки Польща, Австрії, Молдови, українських міст – Києва, Львова, Сум, Тернополя, Чернігова, Чернівців, Хмельницького, Переяслав-Хмельницького, Чигирини, Умані, Кам'янки, Галича, Белза, Борщова, Хотина, Меджибожа, Кам'янця-Подільського. Її співорганізатором, як і усіх попередніх наукових форумів на цю проблематику, виступив Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Програму конференції вклала 51 доповідь головним чином фахівців-археологів.

Робочу частину першого пленарного засідання було відкрито колективною доповіддю доктора габлітованого, професорки Інституту археології та етнографії Республіки Польща Івони Собков'як-Табаки, кандидата історичних наук, наукового співробітника Інституту археології НАН України О. Дяченка і ще трьох місцевих науковців, у якій підбито попередні підсумки археологічних розкопок у 2019 р. на трипільському поселенні Кам'янця-Подільського в урочищі Татариски. Зокрема, йшлося про дослідження трипільської площадки та двох гончарних печей. Науковий співробітник ІА НАН України Д. Черновол, аспірант цього ж інституту Д. Желлага, уманський студент В. Поміркований інформували учасників про дослідження у 2019 р. у місті над Смотричем ливарної майстерні трипільської культури. Науковий співробітник Державного історико-архітектурного заповідника м. Белз М. Ющенко, доцент Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» В. Петрик, архітектор із м. Відень (Австрія) Т. Піняжко охарактеризували історію передмостового укріплення на р. Дністер біля с. Розвадів та м. Миколаїв, що існувало в період входження Галичини до складу Австро-Угорщини. Доповідачі висвітлили етапи еволюції передмостового укріплення за період з 1854 по 1914 р., проілюстрували опис комплексу фортифікаційних споруд чотирьох послідовних проектів, один з яких не був реалізований. Завідувач сектору археології ДІКЗ «Межибож» В. Ветров оприлюднив попередні результати дослідження нового стратифікованого місцезнаходження нижнього палеоліту в верхній течії Південного Бугу. Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту археології НАН України А. Виноградська, завідувач сектору «Музей старожитностей» Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника П. Болтанюк поділилися результатами археологічних досліджень двору Старого замку Кам'янця-Подільського у 2018–2019 рр. Низку змістовних виступів було заслухано на секційних засіданнях. За результатами конференції видано збірник матеріалів [1].

1 листопада Китайгородська об'єднана територіальна громада (Кам'янець-Подільський район) спільно з Центром дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка та Хмельницькою обласною і районною організаціями НСКУ у с. Вихватнівці провели наукову історико-краєзнавчу конференцію «Середнє Подністрів'я в історії Кам'яниччини». Захід розпочався із екскурсії історичними місцями села Китайгород, яку провів краєзнавець І. Стрілецький (м. Київ). Пленарне засідання відкрив змістовною доповіддю голова ОТГ Ю. Безродний, який ознайомив із першими кроками та успіхами територіальних громад на шляху децентралізації. Керівник Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, доктор історичних наук, професор Л. Баженов висвітлив проблеми розвитку краєзнавчого руху і регіональних досліджень краю в умовах створення об'єднаних територіальних громад Хмельниччини. Вчитель історії Орининської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів, голова Кам'янець-Подільської районної організації Національної спілки краєзнавців України В. Підгірний ознайомив учасників конференції із основними віхами історії Кам'янець-Подільського району. З доповідями виступили також краєзнавець із Хмельницького, кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник А. Трембіцький («З історії дослідження Трипільської культури на Кам'яниччині»), вчитель історії та правазнавства Китайгородського НВК І. Роземборська (тема виступу – «Релігійне життя села Китайгород з початку ХVІІІ століття до наших днів»), голова Кам'янець-Подільського міського об'єднання Товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка В. Полятинчук («Поділля у 1919 році»), краєзнавець А. Роздобудько («Архівні документи про героїчний рейд загону гвардії лейтенанта Радугіна М.Я. до містечка Студениця у березні-квітні 1944 року»), кандидат історичних наук, доцент університету Ю. Хоптяр («Туристичними маршрутами – літописна Бакота»), київський краєзнавець І. Стрілецький («Історична місія міста Китайгород в формуванні етнічно-культурної народності і держави України-Руси»), кандидат історичних наук В. Пагор («Вторгнення «deli» середнє Придністрів'я (липень 1672 р.)»), вчитель історії Слобідсько-Рихтівської ЗОШ І-ІІІ ступенів О. Побережний («Кость Солуха – зразок служіння українському народу»), доктор історичних наук, доцент університету О. Комарніцький («Житлові умови студентів Кам'янець-Подільського Інституту Народної Освіти У 20-ті рр. ХХ ст.»), кам'янецький краєзнавець Г. Гаврищук («Одне з найперших товариств спільного обробітку землі (ТСОЗ) на Китайгородщині»), доктор філологічних наук, професор О. Рарицький («Народні паремії села Оринин: проблеми збору та класифікації»), учениця Кам'янець-Подільської СЗОШ № 5 С. Рарицька («Родинно-побутові паремійні групи села Оринин»), кандидати філологічних наук Т. Джурбій («Подільська

літературна еміграція: типологія особистостей») і кандидат філологічних наук В. Щегельський («Духовні співи подолян у наукових студіях навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка»). Загалом було заявлено 40 доповідей. Конференція завершилася заключним пленарним засіданням, на якій звітувалися керівники секцій («Проблеми історії Кам'яниччини. Від давнини до сучасності», «Проблеми культури, етнографії, топоніміки краю»), було прийняття рішення і рекомендації учасників наукового заходу. Зокрема, зійшлися на тому, що необхідно видати друком матеріали конференції, а саму конференцію зробити традиційною і проводити один раз на два роки [3].

20 листопада 2019 р. кафедра теорії та методик суспільно-гуманітарних дисциплін Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кафедра історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка і Державний архів Хмельницької області виступили співорганізаторами регіональної науково-методичної конференції «Насилля комуністичного режиму в Україні у першій половині XX століття».

Пролонговані наслідки і латентні складові Голодомору-геноциду 1932–1933 рр.». Для обговорення було запропоновано такі питання: «Передумови, перебіг Голодомору-геноциду в Україні», «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні як геноцид», «Соціально-економічні, суспільно-політичні, демографічні, морально-психологічні наслідки Голодомору-геноциду», «Опір українського населення репресивним діям влади», «Усна історія: життя подолян у роки Голодомору 1932–1933 рр.; стратегії виживання», «Пам'ять про Голодомор-геноцид: наукові дослідження, інструменталізація у політиці». Загалом, бажання взяти участь у конференції виявили 39 осіб. Серед них – науковці, вчителі, громадські діячі. Модераторами заходу виступили доктор історичних наук, доцент кафедри теорії та методик суспільно-гуманітарних дисциплін Хмельницького ОІППО С. Маркова, головний науковий співробітник Державного архіву Хмельницької області, кандидат історичних наук, доцент В. Галатир. Серед заявлених доповідей своєю ґрунтовністю помітно виділялись виступи завідувача кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, доктора історичних наук, професора А. Філінюка («Проблема Голодомору і репресій в Україні у вітчизняній історіографії останніх років»), доктора історичних наук, доцента С. Маркової («Голодомор-геноцид 1932–1933 рр.: від наративу до осмислення. Соціально-демографічні зміни в українському селі (1921–1933 р.)»), кандидата історичних наук, доцента В. Адамського («Голодомор 1932–1933 рр. у рецепції професора В. Сергійчука»), О. Місінкевич («Есеїстичне світовідчуття як одна із форм соціокультурної рефлексії на події 1932–1933 років»), кандидата історичних наук В. Галатир («Опір селян колективізації у північних районах Хмельницької області в 1929–1932 рр.»), доктора історичних наук, доцента О. Комарницького («Голод 1921–1923 рр. і сту-

дентство педагогічних навчальних закладів радянської України», директора Державного архіву Хмельницької області, кандидата історичних наук В. Байдича («Голодомор 1932–1933 рр. в Україні: сучасний стан наукових досліджень»), кандидатів історичних наук Ю. Олійника («Голодомор 1932–1933 рр. на Дунаєвеччині в архівних документах»), А. Трембіцького («До історії реквізиції церковних цінностей під час Голодомору 1921–1923 рр. на Поділлі»), кандидата гуманістичних наук з історії Барбари Янушкевич із Республіки Польща («Польська спільнота м. Кам'янця-Подільського і політичні репресії 30-х рр. XX ст. в Україні»).

Учасники форуму прийняли резолюцію-звернення до органів місцевого самоврядування, керівників навчальних закладів, громадських організацій, науковців і представників громадськості, в якій, зокрема, було наголошено: «Ми, учасники регіональної науково-методичної конференції, обговоривши коло питань, актуалізованих конференцією, зосередили увагу на системному аналізі передумов, перебігу та наслідків Голодомору-геноциду українського народу, дійшли загального розуміння низки важливих завдань щодо збереження історичної пам'яті, осмислення історичного минулого України та пропонуємо: 1. Хмельницькому обласному інституту післядипломної педагогічної освіти щорічно проводити регіональну науково-методичну конференцію «Насилля комуністичного режиму в Україні у першій половині XX століття». 2. Закладам загальної середньої освіти (вчителів історії) висвітлювати події Голодомору-геноциду 1932–1933 рр. у контексті регіональної історії на уроках у 10 класі при вивченні теми: «Встановлення і утвердження комуністичного тоталітарного режиму в Україні». 3. Науковим установам і вищим навчальним закладам області, у яких працюють історики та краєзнавці, розширити тематику досліджень документальних джерел щодо морально-психологічних наслідків Голодомору-геноциду. 4. Державному архіву Хмельницької області створити електронну базу спогадів очевидців Голодомору на Хмельниччині з систематичним поповненням її електронними копіями архівних документів, світлин, спогадів, тощо. Оприлюднити її на інтернет-сайті Державного архіву Хмельницької області. 5. Організаторам конференції видати збірник наукових праць, популяризувати результати регіональної науково-методичної конференції у засобах масової інформації та закладах освіти. 6. Кафедрі теорії та методик суспільно-гуманітарних дисциплін започаткувати авторську наукову школу «Насилля комуністичного режиму в Україні у першій половині XX століття» доктора історичних наук С. Маркової» [4].

Отже, осінь 2019 р. виявилась надзвичайно насиченою на міжнародні, всеукраїнські та регіональні наукові форуми. Їх організаторами виступили історики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Центр дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана

Огієнка, Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Державний архів Хмельницької області, Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник і регіональні та місцеві осередки Національної спілки краєзнавців України й просвіти. В їх роботі взяло участь більше 350 осіб із України та восьми країн Європи. За підсумками конференцій опубліковані наукові збірники, що стали істотним прирошенням наукових знань з історії, археології, історіографії, джерелознавства, культури, етнографії, історичного й літературного краєзнавства.

Список використаних джерел та літератури:

1. Археологія & Фортифікація України: зб. матер. IX Міжнародної науково-практичної конференції / [редкол.: О.О. Заремба (відп. ред.), І.О. Старенький, П.А. Болтанюк та ін.]. Кам'янець-Подільський: ФОП Буйницький О.А., 2019. 260 с.
2. Кам'янець-Подільський у контексті українсько-європейських зв'язків: матеріали V міжнародної науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 7–8 жовтня 2019 р. / [редкол.: С.А. Копилов (гол.), Л.В. Баженов, В.А. Дубінський та ін.]. Кам'янець-Подільський: ФОП Буйницький О.А., 2019. 244 с.
3. Програма наукової історико-краєзнавчої конференції «Середнє Подністров'я в історії Кам'яниччини» (1 листопада 2019 р.). Кам'янець-Подільський, Китайгород, 2019. 16 с.
4. Програма регіональної науково-методичної конференції «Насилля комуністичного режиму в Україні у першій половині ХХ століття. Пролонговані наслідки і латентні складові Голодомору-геноциду 1932–1933 рр.» (20 листопада 2019 р.). Хмельницький, 2019. 9 с.
5. VI Міжнародна наукова конференція «Україна і Велике князівство Литовське в XIV – XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини в загальноєвропейському вимірі», м. Кам'янець-Подільський, 18–21 вересня 2019 р.: програма та тези доповідей / [НАН України, Ін-т історії України, Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка]. Київ: Ін-т історії України, 2019. 90 с.

Отримано: 22.11.2019